Tanker om Grønlands selvstændighed

I disse dage har spørgsmålet om Grønlands fremtidige selvstændighed fået en særlig aktualitet med den nyindsatte amerikanske præsidents udtalte ønske om kontrol med Grønland. Grønland udgør aktuelt sammen med Færøerne og Danmark de tre lande i Kongeriget Danmark (Rigsfællesskabet).

USA's interesse i Grønland er ikke ny, og USA har for så vidt allerede en tilstedeværelse og en mulighed for tilnærmelsesvis militær kontrol over Grønland. Kongeriget Danmark har med dets aktuelle begrænsede militære tilstedeværelse i Grønland ikke tilsvarende. Også omkring Grønland lader Rigsfællesskabets militære beredskab meget tilbage at ønske.

Et kig på en globus viser Grønlands placering mellem Nordamerika og Rusland. Både under den kolde krig og nu har Grønland haft en vigtig geopolitisk placering. Grønland har også selv i dets udenrigs-, sikkerheds- og forsvarspolitiske strategi for 2024-2033 givet udtryk for betydningen af USA som allieret og for et generelt ønske om at udvikle forholdet til USA.

Selvstyre og vejen mod selvstændighed
Grønland fik en vis autonomi med hjemmestyreloven fra 1979 og en udvidet autonomi med selvstyreloven fra 2009. Der er sket en gradvis overførsel af politikområder fra Rigsfællesskabet (reelt Danmark) til Grønland. Rigtig mange af den nuværende selvstyrelovs mulige hjemtagelser af politikområder er dog ikke endnu blevet hjemtaget af det grønlandske selvstyre. At skulle hjemtage disse inden for en kort årrække i forbindelse med en eventuel selvstændighed vil blive en voldsom stor opgave for Grønland.

I selvstyrelovens kapitel 8 er der fastlagt en procedure for Grønlands adgang til selvstændighed, dvs. muligheden for at forlade Rigsfællesskabet. Grundloven kan formodentlig godt rumme et alternativ til en ny selvstyrelov med øget autonomi. Grønlænderne skal til landstingsvalg den 11. marts i år, hvor de 31 medlemmer af Inatsisartut (Grønlands parlament) skal vælge. Muligheden for en afstemning om grønlandsk selvstændighed allerede i den kommende valgperiode foreligger som en politisk realitet, hvis man skal dømme ud fra de politiske udmeldinger, der er kommet.

Ville de andre lande i Rigsfællesskabet kunne træde ud?
Der er ikke fastlagt en tilsvarende procedure for Færøernes eventuelle udtræden af Rigsfællesskabet i deres hjemmestyrelov. Det vil i givet fald bero på en forhandling og en fortolkning af Grundloven, især ifølge § 19 der angiver, at en indskrænkning af rigets område kræver Folketingets samtykke. I modsætning til Færøerne og Grønland har Danmark ikke sin egen parlamentariske forsamling, men benytter sig af Rigsfællesskabets parlamentariske forsamling, Folketinget.

Der er heller ikke fastlagt en procedure for Danmarks eventuelle udtræden af Rigsfællesskabet. Nu kan man argumentere for, at Danmark befolkningsmæssigt og økonomisk udgør en så stor del af fællesskabet, at Danmarks eventuelle udtræden reelt ville opløse Rigsfællesskabet. Der har aktuelt mig bekendt ikke været danske intentioner om at forlade Rigsfællesskabet. Derimod har der i hvert fald tidligere været færøske og er aktuelt grønlandske intentioner om det samme, uden at tidsrammen dog er fastlagt.

Island, der var anerkendt som en selvstændig stat siden 1918, udtrådte af personalunionen med Danmark i 1944. Der var i den Dansk-Islandsk Forbundslovs § 18 netop taget stilling til muligheden for at ophæve personalunionen.

Udfordringer ved fuld selvstændighed
Grønland kan formodentlig godt forfatningsretligt frigøre sig fra Kongeriget Danmark. Landet kan dog næppe reelt frigøre sig fra USA. USA vil – uanset sin regering – næppe tillade Grønland at blive åbnet for især russiske og kinesiske interesser, ligesom Grønland ikke vil få held med at bede amerikansk militær om at forlade Grønland, hvilket Grønland næppe heller har intentioner om.

Så selvstyrelovens kapitel om Grønlands adgang til selvstændighed må ses i forhold til Rigsfællesskabet. Hvad der så reelt ligger i "selvstændighed" er underlagt såvel geopolitiske som økonomiske realiteter. Med en begrænset befolkningsstørrelse, en enorm ødemark og den særlige geopolitiske placering vil det kræve meget store økonomiske muskler for Grønland at opnå reel selvstændighed. Rapporten *Til gavn for Grønland* viser, at mineralforekomsterne i Grønland næppe kan sikre en selvbærende økonomi.

Uden disse er en "lensed" Grønlands bedste mulighed, forstået på den måde at et andet land står for i hvert fald forsvaret af Grønland, fuldstændigt som Rigsfællesskabet og USA i forening aktuelt står for forsvaret.

Som sagerne aktuelt står, kan vi ende i en situation, hvor det hverken er Grønland eller Kongeriget Danmark, der reelt kommer til at beslutte Grønlands fremtid.

Af professor Bent Ole Gram Mortensen